

El tabú ideològic

Núria Albó

(La Garriga, 1930). Poeta i novel·lista. Guanya el seu primer premi al certamen de Cantonigròs el 1958 amb la narració “Perquè veuran Déu”. Després escriu poesia: *La mà pel front* (1961), *Díptic* (1972) i *L'encenedor verd* (1980). Cap a la dècada dels vuitanta comença la seva època decisiva com a narradora. Novel·les com *Fes-te repicar* (1979), *Agapi mou* (1980), *Desencís* (1980) o *Quan xiula el tren* (1997), són saludades per crítics i lectors per la seva sensibilitat i per la precisió del seu llenguatge.

Es dedica a l'ensenyament durant molts anys, fins que guanya les eleccions municipals de La Garriga. Després és diputada provincial i escriu alguns assaigs, com ara *Les dones i la política* (1989), a més de conrear una altra de les seves passions, la música. En aquest camp destaquen les seves Cantates, musicades per Antoni Ros-Marbà o Manuel Oltra, entre altres.

Tabú ideològic

Núria Albó

Segons Roger Caillois un tabú és “un imperatiu categòric negatiu” i ho explica afegint que un tabú no és mai una prescripció sinó una prohibició tot i que els dos conceptes s’impliquen l’un a l’altre. Si em prohibeixen menjar carn, em prescriuen qualsevol altre aliment però el fet que la insistència recaigui en el “no faràs” li dóna la seva dimensió clarament i, moltes vegades, angoixadament negativa.

Trencar un tabú és considerat una falta imperdonable per la societat que l’ha imposat i pot arribar a ser castigat amb la mort.

No cal dir que el tabú és una de les maneres que ha trobat el poder per continuar poderós. Existeix el tabú polític, naturalment, i en parlarem més endavant, però el tabú per excel·lència és el religiós.

Totes les religions han imposat uns rituals que han anat passant de generació en generació i que es reben juntament amb les altres normes socials de convivència del grup. Normalment són tan interioritzades per la majoria dels qui pertanyen en aquest grup que provoquen veritable angúnia quan no es poden complir, ni que sigui la ximpleria més absurda.

Per exemple: jo que vaig ésser educada en la religió del “*nacional-catolicismo*” em sentia despullada i exposada a totes les ires del cel si gosava entrar a l’església sense mantellina. Més ben dit, no hi entrava o em posava un mocador de butxaca més o menys polit al cap. La gent que m’hauria mirat agressivament si hagués entrat sense mantellina no posava cap objecció a veure’m resant amb un mocador rebregat al cap.

O el cas recent d’un malalt islàmic que es negava a ingerir medicaments durant el dia perquè era el ramadà, per molt que el metge l’advertís del perill que això representava per a la seva vida.

I aquí es veu clarament la força del tabú. Una por irracional a uns càstigs imaginats que espanten més que la més gran de les nostres pors: la de la mort.

Aquesta muralla invisible i obsessiva es pot fer a trossos amb l'educació i amb l'audàcia. Quan els meus fills eren petits anaven a una escola religiosa. Per saber si els nens deien mentides, els feien ficar la mà a una galleda amb aigua i els amenaçaven que se'ls tornaria la mà negra si havien mentit. Fins que hi va haver un espavilat que va descobrir i va divulgar que no passava res si deies mentides i ficaves la mà a la galleda i se'ls va desmuntar l'invent. O els que van descobrir –i proclamar– que no queia cap llamp del cel si feies l'amor fora del matrimoni o no anaves a missa un diumenge.

Per posar un altre exemple de com els capellans usaven el terror per tenir el ramat controlat i esporuguit recordo que, quan jo era adolescent, al col·legi religiós on jo estudiava el batxillerat, ens feien fer exercicis espirituals cada any. Una vegada ens van explicar el següent: Eren dos germans. El gran fort i robust i el petit dèbil i per tant rebia més atenció dels seus pares. El gran, mogut per la gelosia odiava el petit. Un dia li va començar a pegar i turmentar obligant-lo a blasfemar. Quan el petit, finalment, va obeir el gran el va matar dient. *“No solo muerto sino condenado”*

Recordo que la meva ànima creient es va revoltar contra aquesta injustícia com del fet que els nens sense batejar no poguessin anar al cel i un llarg etcètera. En un moment donat totes aquestes revoltes enterrades van explotar com una traca valenciana, una darrera l'altra i el tabú religiós va saltar fet a miques.

Els exemples podrien continuar fins a l'infinit. Els catòlics no podien menjar carn els divendres de quaresma però, això sí, podien menjar peix exquisit. Els jueus no poden posar junts carn i formatge, per exemple en un mateix plat o, com els musulmans, no poden menjar porc. Per què? Segurament aquestes prescripcions van començar com a normes de salut però després es van convertir en preceptes religiosos, com més millor, per tenir la gent controlada i atemorida.

Semblant al tabú religiós és el tabú polític. L'exemple més flagrant són les dictadures però les democràcies no són pas alienes a la coacció. Només cal pensar en el famós mccarthisme que va convertir tants americans pretesament demòcrates en delators dels seus companys o en pàries d'una societat que els va considerar antiamericans. Aquesta política més o menys explícita continua als Estats Units i a moltes altres democràcies. Aquí, per exemple, tenim un rei que no es pot jutjar, o érem antiespanyols tots els que no estàvem d'acord amb el govern d'Aznar. També durant el llarg govern

del president Pujol a Catalunya eren titllats d'anticatalans tots els que no combregaven amb la seva visió de Catalunya.

El mal d'aquestes propagandes és que, no solament els inductors convencen una gran majoria de persones, sinó que moltes de les pròpies víctimes acaben creient-se culpables, d'una manera una mica semblant al que passa amb moltes dones o criatures maltractades.

La llibertat d'expressió és una utopia. Tots els governs, fins i tot els socialistes, pressionen els diaris perquè silenciïn segons quines notícies. El poder és implacable i es vol perpetuar. Tots els poders: religiosos, polítics, econòmics, artístics o del caire que siguin. I normalment aconseguen la seva finalitat perquè una gran part de les poblacions se sent més segura sota unes normes, per incomfortables que siguin, que no pas sense les crosses d'unes lleis que els indiquin a cada moment què és el que han de fer. Al món occidental cal afegir-hi que els estats de benestar han creat unes generacions de persones que volen fugir de tota responsabilitat i que esperen no tenir cap problema o que, si el tenen, els resolgui sempre algú altre.

I nosaltres, els literats o crítics literaris no estem pas lliures de tabús. Només cal que alguna de les patums imposi un criteri perquè la majoria s'hi adhereixi encara que no hi estigui d'acord. Recordo el cas d'una antologia de poemes catalans on tota la poesia havia de ser de caire social i es va haver de ficar el clau per la cabota per no deixar fora grans poemes com Carles Riba que no tenien res a veure amb la poesia social.

Sempre hi ha algú que trenca els tabús però a vegades és per imposar-ne un altre. En el nostre cas, el d'escriptors o crítics, hi ha llibres que obtenen una fama immerescuda perquè ningú no gosa dir clarament que no se la mereix o, si gosa, rep la repulsa dels "entesos". Tots podem recordar casos de personatges que aconseguen copar els jurats de premis literaris per donar-se els guardons els uns als altres dins d'un cercle tancat on és pràcticament impossible introduir-hi ningú més. O el d'un dels llibres més universals de la literatura catalana del segle vint, *La plaça del diamant* de Mercè Rodoreda, que no va semblar prou digna d'un premi al jurat corresponent.

A vegades, no sempre, la posteritat esmena els errors. El gran Goethe va ser absolutament injust amb el jove Schubert. Schubert va posar música a uns quants dels poemes de Goethe i li va enviar el resultat per rebre'n l'aprovació, però el gran poeta no es va dignar ni contestar-li. Ara molts d'aquests poemes són més coneguts com a obres de Schubert que no pas de Goethe, com la "Rosa de bardissa" o "Margarideta filant". En canvi, els músics que Goethe preferia,

són pràcticament desconeguts. Qui ha sentit a parlar de Reichardt o de Karl Loewe, per exemple?

Fins i tot el futbol és ple de tabús. Els catalans hem de ser del Barça i el podem xiular al camp si juga malament, però ben poca gent gosa criticar que els jugadors guanyin una quantitat escandalosa de diners o que cap dels estrangers de la plantilla es prengui la molèstia d'aprendre el català.

Quan s'ha d'anomenar un dels tabús la gent ha de buscar un eufemisme. Des de les funcions naturals del cos fins al nom de Déu ha calgut trobar un giravolt per indicar, sense dir, la paraula prohibida. No cal mirar endarrere per posar exemples. La famosa frase de “danyos colaterals” és ben viva per indicar que s'ha matat innocents durant un atac. Els exemples serien inacabables.

Un dels tabús moderns més arrelats, és la mort. No se'n vol parlar i s'usen tota mena d'eufemismes per anomenar-la. Un d'ells és dir que una persona “se n'ha anat”, cosa que més d'una vegada ha fet que l'interlocutor distret preguntí: “on?”. Nosaltres no arribem als extrems dels americans d'embalsamar i de maquillar els morts, de manera que semblin vius, però també diem que se n'ha anat o que ens ha deixat o qualsevol d'aquestes frases fetes que dissimulen la crua realitat.

En resum. Els tabús són fruit de la por, sigui la natural que tots podem sentir a les desgràcies o a la mort, o sigui l'artificial imposada pels poderosos a la gran massa de la humanitat per tenir-la esporuguida i, per tant, controlable.

Contra la natural només hi ha el remei d'una ment filosòfica o religiosa o amb petits sortilegis com el de dir “toquem fusta” per espantar els malefics.

Contra l'artificial, la Humanitat ha estat de sort que sempre hi hagi hagut petits grups rebels que han dit “*eppur si muove*”. A vegades han pagat amb la mort aquesta rebel·lió, però han fet possible que milions de persones hagin pogut sentir-se una mica més lliures.

Només cal desitjar que aquests petits grups de rebels no desapareguin.